

DOMICILIUL – ATRIBUT DISTINCTIV AL PERSOANEI FIZICE

Valentina CEBOTARI,
doctor, conferențiar universitar

Ludmila ȚARANU,
doctorandă, Academia de Științe a Moldovei,
specialist superior, Oficiul Stare Civilă Bălți

SUMMARY

A home is a dwelling-place used as a permanent or semi-permanent residence for an individual, family or household. The Universal Declaration of Human Rights, adopted in 1948, promote „universal respect for, and observance of, human rights and fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language, or religion.” Article 25 contains the following text regarding housing and quality of living: „Everyone has the right to a standard of living adequate for the health and well-being of himself and of his family, including food, clothing, housing [...].”

Domiciliul este o relație de fapt între persoană și un loc, o relație care se stabilește prin libera voință a persoanei. [10, 54 p.] Domiciliul constituie un atribut de identificare a persoanei, față de alte subiecte individuale de drept civil, prin localizarea juridică a persoanei în raport cu locuința sa statornică sau principală, unde legea consideră că persoana este întotdeauna prezentă. Acest atribut nu poate fi decât un loc, determinat, în spațiu; acest loc se cere a fi determinat printr-un criteriu obiectiv, nemișcător; un asemenea bun este construcția, care poate fi un bloc, o vilă, o casă, în care se află locuința persoanei. Indicarea corectă a locului unde se află locuința care întrunește cerința legală de a fi statornică, se face prin: localitate, stradă, număr (bloc, scară, etaj, apartament). [11]

Fiind un drept personal-nepatrimonial, dreptul la domiciliu este însoțit de caracterele juridice ale unui asemenea drept: opozabilitate erga omnes, inalienabilitate, imprescriptibilitate, personalitate și universalitate. La aceste caractere - generale și comune - trebuie adăugate caracterele juridice specifice, și anume: stabilitatea, unicitatea și obligativitatea: [6]

- *stabilitate* – locuință statornică;
- *unicitate* – un singur domiciliu;
- *obligativitate* – mijloc de individualizare în spațiu.

În continuare, menționăm caracterele juridice ale noțiunii de domiciliu, după cum urmează: stabilitatea constă în aceea că domiciliul reprezintă locuința statornică. Prin acest caracter domiciliul se deosebește de reședință. Domiciliul are ca scop să lege un individ (din punct de vedere juridic) de un anumit punct determinat din spațiu, din teritoriu. În viața sa juridică orice individ trebuie găsit într-un anumit loc; domiciliul este cel care operează localizarea juridică a fiecărui individ. Or, dacă domiciliul nu ar avea stabilitate, funcția sa ar deveni iluzorie.

Caracterul stabilității domiciliului nu împiedică libertatea persoanei de a merge și a veni și nici libertatea de stabilire a altui domiciliu.

Unicitatea domiciliului constă în aceea că, la un anumit moment, o persoană fizică are un singur domiciliu (de drept comun sau legal). Dacă o persoană are mai multe locuințe statornice, atunci numai una are valoare juridică a domiciliului, anume cea principală. Acest caracter nu exclude coexistența domiciliului de drept comun cu domiciliul convențional și nici schimbarea domiciliului.

Obligativitatea domiciliului decurge din funcția social-juridică a domiciliului de a fi mijloc de individualizare a persoanei fizice, funcție ce reprezintă interes pentru societate, nu doar pentru titular. Din acest caracter juridic decurge regula potrivit căreia orice persoană are un domiciliu. Se apreciază că de la această regulă nu ar putea exista nicio excepție așa încât, în lipsa unui domiciliu actual, se va ține seama de domiciliul de origine, adică de domiciliul părinților, ceea ce ar însemna că și nomazii urmează să fie considerați că au domiciliu, fie în locul în care au avut domiciliul părinților sau, în ultimă instanță, la locul unde li s-a declarat nașterea. Chiar și persoanele care nu au efectiv o locuință statornică sau principală (nomazii și vagabonzii) au un domiciliu care trebuie considerat a fi, după caz, ultimul domiciliu, domiciliul părinților ori domiciliul de origine (locul nașterii). [9]

Inviolabilitatea domiciliului este un drept constituțional fundamental, art. 29 din Constituția Republicii Moldova precizează următoarele:

„(1) Domiciliul [2] și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțământul acesteia.

(2) De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în următoarele situații:

- a) pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;
- b) pentru înlăturarea unei primejdii care amenință viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;
- c) pentru prevenirea răspândirii unei epidemii.”

Autorii A. Colin și H. Capitant sunt de părere că localizarea individului, legătura care-l unește cu un anumit punct al pământului, sediu obișnuit al activității sale, loc unde îl întâlnim și-l regăsim în general, constituie un element important și practic al situației juridice a persoanelor. Domiciliul fixează pentru fiecare persoană un loc care este sediul legal al acestei persoane, sediu unde ea este presupusă a fi întotdeauna prezentă, fie că ea se găsește acolo corporal, fie că nu se găsește. Cu alte cuvinte, domiciliul este locuința pe care o persoană este socotită a o avea în fața legii pentru exercițiul anumitor drepturi și săvârșirea anumitor acte.

De cele mai dese ori, reședința și domiciliul nu formează decât un loc, căci cea mai mare parte din oameni locuiesc într-un loc unic unde trăiesc exercitând profesiunea sau meseria lor.

Însă o persoană poate locui într-alt loc decât acela unde își are principalul așezământ. Atunci domiciliul nu mai este locul unde omul își are reședința, ci locul de care îl leagă acest ansamblu de interese care constituie principala sa așezare. [4]

În viziunea autorilor S. Baieș și N. Roșca, domiciliul se prezintă ca un drept civil nepatrimonial, nefiind locuință. Locuința poate aparține persoanei fizice cu drept de proprietate ori cu drept de folosință, izvorât dintr-un contract de închiriere ori subînchiriere, însă convențional este vorba de domiciliul persoanei fizice ca locuință statornică sau principală. [12]

Stabilirea domiciliului asupra persoanelor a cunoscut o evoluție impresionantă. Bunăoară, în art. 93 din Codul civil român din 1865 aflăm că: „Femeia măritată nu are alt domiciliu decât acela al bărbatului său. Minorele neemancipat va avea domiciliul la părinții, sau tutorele său. Majorele neemancipat va avea domiciliul la părinții, sau tutorele său. Majorele interzis va avea pe al său, la curatoarele său.”

Reglementarea juridică a domiciliului persoanei fizice cunoaște o evoluție constantă. Respectiv, Decretul nr. 31/1954 privind persoanele fizice și juridice, din România, prin art. 13, stipulează că „domiciliul unei persoane fizice este acolo unde ea își are locuința statornică sau principală.” Menționăm că acest decret a fost abrogat, fiind înlocuit ulterior de Ordonanța de urgență nr. 97/2005 privind evidența, domiciliul, reședința și actele de identitate a cetățenilor români. Astfel, potrivit art. 26, alin (1) „domiciliul persoanei fizice este la adresa la care aceasta declară că are locuința principală.” Respectiv, în prezent, art. 87 din Codul civil român din 17 iulie 2009, prevede: „Domiciliul persoanei fizice, în vederea exercitării drepturilor și libertăților sale civile, este locul unde aceasta declară că are locuința principală.”

Remarcăm că în art. 17 din vechiul Cod civil al Republicii Moldova din 26.12.1964, s-a preluat din reglementările adoptate de legiuitorul român, după cum urmează: „Domiciliul este locul, unde un cetățean își are locuința sa statornică sau principală.” Ulterior, cu adoptarea noului Cod civil al Republicii Moldova nr. 1107 din 06.06.2002 la art. 30, alin. (1), se stipulează următoarele: „Domiciliul persoanei fizice este locul unde aceasta își are locuința statornică sau principală. Se consideră că persoana își păstrează domiciliul atâta timp cât nu și-a stabilit un altul.”

Dreptul la domiciliu este recunoscut și la nivel internațional, astfel, după art. 12, pct. 1 din *Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului*, „orice persoană care se află în mod legal pe teritoriul unui stat are acolo dreptul de a circula liber și de a-și alege liber reședința.” [1]

Este relevant de a specifica dovada domiciliului care, potrivit art. 3, pct. 5, lit. r) din Legea Republicii Moldova nr. 273/1994, sunt buletinele de identitate în care se indică domiciliul și data înregistrării. [3]

Fiind un atribut distinctiv al persoanei fizice, domiciliul dispune de o serie de caractere juridice însemnate. O clasificare a acestora este realizată de autorul E. Chelaru, potrivit acestuia dreptul la domiciliu este un drept personal nepatrimonial, el va avea toate caracterele juridice proprii categoriei din care face parte, caractere care se regăsesc în cazul tuturor atributelor de identificare a persoanei fizice: opozabilitate *erga omnes*, inalienabilitatea, imprescriptibilitatea, personalitatea și universalitatea. [7, 85 p.]

În funcție de modul în care acesta s-a stabilit, autorul S. Cuda menționează că domiciliul este de trei feluri:

- domiciliul de drept comun (sau voluntar);
- domiciliul legal;
- domiciliul convențional.

Domiciliul de drept comun este un drept civil subiectiv nepatrimonial care permite individualizarea în spațiu a titularului său, fiind locul unde persoana fizică poate fi găsită. Titularul domiciliului de drept comun este, în principiu, persoana fizică care are capacitate deplină de exercițiu.

Domiciliul legal este acel domiciliu stabilit de lege pentru anumite categorii de persoane, de regulă persoane lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă, având următoarele caracteristici:

- este impus prin norme juridice cu caracter imperativ;
- are semnificația unei măsuri de ocrotire pentru beneficiarii săi;
- coincide cu domiciliul de drept comun al persoanei care exercită ocrotirea.

Domiciliul convențional nu este un veritabil domiciliu, el desemnând o adresă (un loc) stabilit prin acordul de voință al părților în vederea executării unui act juridic ori pentru soluționarea unui eventual litigiu și comunicarea actelor de procedură. [8]

Autorul E. Lupan distinge și altfel de domiciliu, cum sunt: domiciliul în țară și domiciliul în străinătate, distincție făcută în funcție de teritoriul statului unde se află domiciliul; vechiul (fostul) domiciliu și domiciliul actual, clasificare care

are la bază criteriul succesiunii domiciliilor; domiciliu conjugal comun și domiciliu separate, distincție care privește pe soții în timpul căsătoriei etc. [5]

Aceeași sursă citată scrie că *reședința* este și ea un atribut de identificare în spațiu a persoanei fizice, care apare ca un drept subiectiv nepatrimonial care este deci ocrotit de lege. Din reglementările legale generale rezultă că *reședința* este o altă adresă decât cea a domiciliului. *Reședința*, deși este un drept subiectiv nepatrimonial ca și domiciliul, ea nu are importanța acestuia, dar are, de foarte multe ori, rolul domiciliului, fiind recunoscut de lege ca un atribut de identificare în spațiu a persoanei fizice. Tocmai în aceasta constă importanța juridică a *reședinței*. *Reședința* prezintă utilitate practică în mai multe ramuri de drept, inclusiv în raporturile de drept civil, având uneori rolul domiciliului; *reședința* se ia în considerare la stabilirea competenței unor organe (ale puterii executive sau judecătorești) etc. [5]

Cercetătorul E. Chelaru menționează faptul că domiciliul, la fel ca *reședința*, este un atribut de identificare în spațiu a persoanei, dar și un drept personal nepatrimonial – dreptul la *reședință*. Caracterele sale juridice sunt însă diferite de cele ale domiciliului. Dacă orice persoană fizică are un domiciliu, de unde caracterul obligatoriu al domiciliului, ea poate avea sau nu și o *reședință*. *Reședința* este deci facultativă. Dacă domiciliul este stabil, *reședința* nu are, prin definiție, acest caracter, ci este temporară. Singurul caracter comun al *reședinței* cu domiciliul este unicitatea sa, legea prevăzând că persoana fizică nu poate avea, în același timp, decât un singur domiciliu și o singură *reședință*. Astfel că *reședința* are următoarele caractere juridice: unicitate, caracterul temporar (*vremelnicia*) și caracterul facultativ. Același autor ne argumentează faptul că importanța *reședinței* este mai redusă decât cea a domiciliului, totuși ea prezintă utilitate pentru alte ramuri ale dreptului și anume pentru dreptul constituțional, dreptul administrativ, dreptul fiscal, dreptul comercial, dreptul muncii și securității sociale, dreptul familiei, dreptul procesual civil, dreptul penal, al unor drepturi și obligații ale persoanei fizice titulare. [7]

În cele din urmă evocăm faptul că la primele apariții și, ulterior, a evoluției societății, locuința persoanei a contribuit la faptul ca omul să realizeze trecerea de la nomad la sedentar, fiind luate în calcul anumite rațiuni de ordin economic, juridic, politic, social, demografic, care au influențat ca domiciliul să fie un atribut de identificare obligatoriu. Totodată, persoana fizică dispune de un spațiu determinat, unde dispune de protecția libertății și intimității sale, iar necesitatea stabilirii domiciliului apare în contextul soluționării diferitelor probleme juridice.

Fără acest element important precum este domiciliul, persoana fizică nu poate fi identificată pe deplin în mediul social și, totodată, nu se poate bucura de drepturi și libertăți depline (în materia încheierii unor acte de stare civilă, în materie succesorală, în materia competenței instanțelor judecătorești etc.).

BIBLIOGRAFIE

1. Pactul internațional privind drepturile civile și politice ale omului. Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967. (Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentului nr. 217-XII din 28.07.90, în vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993).
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
3. Lege nr. 273 a Republicii Moldova din 09.11.1994, privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 9/89, din 09.02.1995.
4. Colin A., Capitant H. Drept civil francez. București: Imprimeria centrală, 1940, 541-545 p.
5. Lupan E. Drept civil. Persoana fizică. București: Lumina Lex, 1999, 167 p.
6. Turianu C. Drept civil. Partea generală. Persoanele. București: Fundația România de Măine, 2007, 162 p.
7. Chelaru E. Drept civil. Persoanele. Ed. a 2-a. București: Ed. C. H. Beck, 2008, 90-91 p.
8. Culda S. Persoana fizică. Cluj-Napoca: Risoprint, 2010, 95 p.
9. Tănase A. R. Noul Cod civil. Persoana fizică. Despre familie. Comentarii și explicații. București: Ed. C. H. Beck, 2012, 143 p.
10. Cantacuzino M. B. Elementele dreptului civil. București: Ed. All, Educational, 1998, 54 p.
11. Trușă P. Introducere în dreptul civil. Persoana fizică. Persoana juridică. București: Ed. Universul Juridic, 2005, 374 p.
12. Baieș S., Roșca N. Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică. Ed. a V-a. Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2014, 280 p.